

Krzysztof Niewęglowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

k.nieweglowski.lbn@gmail.com

Zagadnienie wykorzystania i ochrony przestrzeni kosmicznej w dokumentach ONZ

*The exploitation and protection of outer
space in UN documents*

STRESZCZENIE

Postępujący rozwój technologiczny wymusił na społeczności międzynarodowej uregulowanie stanu prawnego przestrzeni kosmicznej. W celu zapobieżenia przekształcenia jej w kolejne pole do konfliktu, głównie dzięki pracom Komitetu ds. Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej ONZ powstał szereg traktatów normujących międzynarodowe prawo kosmiczne. Za główny cel postanowień umów międzynarodowych dotyczących tej tematyki można uznać stworzenie warunków prawnych do pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej dla dobra ludzkości jako całości. Problematyka ta jest również tematem poruszonym w *soft law* prawa międzynarodowego publicznego.

Słowa kluczowe: COPUOS, prawo kosmiczne, prawo międzynarodowe, przestrzeń kosmiczna.

WSTĘP

Funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa jest w znacznej mierze uzależnione od działalności człowieka w przestrzeni kosmicznej. Wysyłanie i odbieranie wiadomości e-mail, dokonywanie połączeń telefonicznych, korzystanie z systemu GPS czy wykonywanie transakcji bankowych wymaga do poprawnego działania sprawnie funkcjonującego systemu satelitarnego, który nierozzerwalnie związany jest z przestrzenią kosmiczną. Określenie statusu prawnego przestrzeni kosmicznej wiąże swoje początki z pierwszym wyjściem ludzkości poza granice atmosfery ziemskiej a mianowicie wypuszczeniem 4 października 1957 r. pierwszego

sztucznego satelity – „Sputnika” oraz z dokonaniem pierwszego lotu człowieka w kosmos 12 kwietnia 1961 r¹.

Problematyka międzynarodowego prawa kosmicznego jest zagadnieniem uzależnionym od czynników wcześniej dla prawa nieistotnych lub mających marginalne znaczenie, na przykład praw fizyki. Postulowana początkowo teza² o rozciąganiu się władzy państwowej *ad infinitum*, wywodząca się z zasady *cuius est solum, eius est usque ad coelum*³ nie ma racji bytu ze względu na ruch obrotowy ziemi – w każdym momencie bowiem nad danym państwem znajduje się inny fragment przestrzeni kosmicznej. Kwestia zasięgu suwerenności państwowej rozumianej jako prawo do wykonywania uprawnień państwowych z wyłączeniem innych państw w stosunku do danego wycinka globu⁴, ma praktyczne znaczenie związane przykładowo ze wspomnianym systemem satelitarnym. Obecnie satelity znajdują się na różnej wysokości – satelity o niskich orbitach kołowych (LEO – *Low Earth Orbit*) umiejscowione na wysokości od ok. 320 km do ok. 1500 km, satelity o średniej wielkości orbit (MEO – *Medium Earth Orbit*) są na wysokości od ok. 1600 km do ok. 36.000 km⁵, satelity silnie eliptyczne (HEO – *High Elliptical Orbit*) znajdują się na wysokości od 500 do 50.000 km, a satelity geostacjonarne rozmieszczone są na płaszczyźnie równikowej na wysokości 35.785 km⁶. W związku z takimi rozbieżnościami dotyczącymi wysokości położenia satelit, w połączeniu ze wspomnianym wyżej ruchem obrotowym ziemi, niezbędne są regulacje prawne dotyczące wykorzystania i ochrony przestrzeni kosmicznej.

Mimo, iż pojęcia postępowego rozwoju prawa międzynarodowego, czyli „przygotowanie projektów konwencji w przedmiocie, który jeszcze nie był regulowany przez prawo międzynarodowe lub w zakresie którego nie zostało jeszcze w sposób wystarczający rozwinięte przez praktykę państw” jak również kodyfikacji prawa międzynarodowego rozumianej jako „bardziej precyzyjne formułowanie oraz systematyzacja norm prawa międzynarodowego w obszarach, w których już istnieje obszerna praktyka państw, precedens oraz poglądy doktryny”⁷ związane są niewątpliwie z Komisją Prawa Międzynarodowego (KPM, ang. *International*

¹ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005, s. 248. Zob. M. Shaw, *International Law*, Nowy Jork 2008, s. 543.

² R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, s. 248.

³ Łac. władca ziemi jest panem nieba ponad nią. Zob. Y. Abramovitch, *The Maxim Cuius Est Solum Ejus Usque Ad Coelum as Applied in Aviation*, “McGill Law Journal” vol. 8, no. 4, Montreal 1962, s. 247.

⁴ Reports of International Arbitral Awards 1928 Volume II, *Island of Palmas case*, s. 838.

⁵ Zob. T. Farah, *Performance Analysis of Low Earth Orbit (LEO) Satellite Link in the presence of Elevation Angle, Fading, And Shadowing*, Bangladesz 2009, s. 18.

⁶ Zob. W. H. Theunissen, *Reconfigurable contour beam-reflector antenna synthesis using a mechanical finite-element description of the adjustable surface*, Uniwersytet w Pretorii 1999, *passim*.

⁷ Art. 15 Statutu Komisji Prawa Międzynarodowego zawartego w *Establishment of and International Law Commission A/RES/174(II)*.

Law Commission) powołaną w 1947 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)⁸, to komisja ta nie zajmuje się co do zasady prawem kosmicznym. Prace nad progresywnym rozwojem oraz kodyfikacją międzynarodowego prawa kosmicznego prowadzone są przez powstały w 1959 r. Komitet ds. Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej ONZ⁹ (COPUOS, ang. *Committee on the Peaceful Uses of Outer Space*). Prace Komitetu odbywają się głównie w dwóch podkomitetach – prawnym oraz naukowo technicznym. Do najważniejszych tematów podejmowanych przez podkomitet prawny można zaliczyć stosowanie traktatów kosmicznych, zarządzanie ruchem kosmicznym, zastosowanie prawa międzynarodowego do działalności małych satelitów oraz zanieczyszczenia przestrzeni kosmicznej. Podkomitet naukowo – techniczny co do zasady zajmuje się opracowywaniem wytycznych dotyczących długoterminowego i zrównoważonego wykorzystania przestrzeni kosmicznej¹⁰.

Niniejszy artykuł ma na celu wskazanie dokumentów prawnomiędzynarodowych regulujących wykorzystanie i ochronę przestrzeni kosmicznej, które zostały wypracowane przez społeczność międzynarodową. Do tychże dokumentów zaliczyć można zarówno traktaty międzynarodowe jak i *soft law* prawa międzynarodowego przyjmujące głównie postać rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

13 grudnia 1963 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Deklarację o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej¹¹. Deklaracja ta stanowiła bazę pod podpisany 27 stycznia 1967 r. Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi¹². Analiza treści traktatu pozwala dostrzec analogie i podobieństwa z zawartym w 1959 r. Układem Antarktycznym¹³, który uważany był powszechnie za polityczny sukces¹⁴. Rozwiązania zawarte w tym traktacie zaczęły być uważane za pewien wzór (*Antarctic Pattern*), który powinien być stosowany w innych zagadnieniach związanych z dobrem ludzkości jako całości

⁸ *Ibidem*.

⁹ Komitet został powołany m.in. w celu uniknięcia rywalizacji państw w tej nowej dziedzinie oraz w celu kontynuacji programów współpracy naukowej w zakresie eksploracji przestrzeni kosmicznej w celach pokojowych. W skład komitetu wchodził przedstawiciele 25 Państw, w tym Polski. Zob. *International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*, RES 1472 (XIV).

¹⁰ Ł. Kułaga, *Kodyfikacja i postępowy rozwój międzynarodowego prawa kosmicznego przez soft law*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, vol. 79, no. 4, s. 164.

¹¹ *Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space*, A/RES/18/1962.

¹² *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*, “United Nations, Treaty Series” vol. 610, no. 8843.

¹³ *The Antarctic Treaty*, “United Nations Treaty Series” vol 402, no. 5778.

¹⁴ V. Kopal, *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*, “Yearbook of Air and Space Law”, 1966, Montreal 1996, s. 464.

oraz wymagających podejścia międzynarodowego¹⁵. Bazując na przytoczonej wyżej deklaracji zasad oraz stosując rozwiązania zbliżone do Układu Antarktycznego Układ o przestrzeni kosmicznej w art. 1 stanowi, iż badanie i użytkowanie przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, prowadzone lub wykonywane mają być dla dobra i w interesie wszystkich państw, niezależnie od stopnia ich rozwoju gospodarczego czy naukowego, i stanowi dorobek całej ludzkości. Przestrzeń kosmiczna ma być wolna dla badań i użytkowania przez wszystkie państwa bez jakiegokolwiek dyskryminacji, na zasadzie równości i zgodnie z prawem międzynarodowym. Art. 2 Układu wprowadza zakaz zawłaszczania przez państwa w jakikolwiek sposób przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi. Kosmonauci w świetle traktatu uznawani są za wysłanników ludzkości w przestrzeni kosmicznej, a Państwa – Strony zobowiązane są do udzielenia im wszelkiej możliwej pomocy w razie wypadku, niebezpieczeństwa lub przymusowego lądowania na terytorium innego Państwa – Strony Układu lub na morzu pełnym. Zarysowane zostało również zagadnienie odpowiedzialności międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej stanowiąc lapidarnie, że Państwa Strony Układu ponoszą odpowiedzialność za swoją działalność. Jeżeli działalność w przestrzeni kosmicznej, prowadzi organizacja międzynarodowa, odpowiedzialność ponosi zarówno organizacja międzynarodowa, jak i Państwa Strony Układu, uczestniczące w takiej organizacji. Artykuł 8 stanowi o jurysdykcji i kontroli nad obiektem wypuszczonym w przestrzeń kosmiczną – jurysdykcję stanowi państwo, w którym obiekt został zarejestrowany. W Układzie o przestrzeni kosmicznej zarysowane są mocno dwie zasady: zasada wykorzystywania w celach pokojowych oraz działania dla dobra i w interesie wszystkich państw¹⁶. Traktat zakazuje bowiem wprowadzania na orbitę wokół Ziemi jakichkolwiek obiektów przenoszących broń jądrową lub jakiegokolwiek inne rodzaje broni masowego rażenia oraz umieszczania tego rodzaju broni na ciałach niebieskich lub w przestrzeni kosmicznej w jakikolwiek inny sposób. Zakazane zostało ponadto zakładanie baz wojskowych, instalacji, fortyfikacji, dokonywania prób z jakimikolwiek typami broni oraz przeprowadzania manewrów wojskowych. Zasada działania dla dobra i w interesie wszystkich państw przejawia się m.in. w wymogu międzynarodowych konsultacji w przypadku niebezpieczeństwa wywarcia szkodliwego wpływu na działalność innych państw czy w zobowiązaniu do uwzględniania na zasadzie równości każdej prośby pozostałych stron układu o możliwość obserwacji lotu obiektów kosmicznych. Obecnie 107 państw, w tym Polska są stronami traktatu¹⁷.

¹⁵ Zob. P. C. Jessup, H. J. Taubenfeld, *Controls of Outer Space and the Antarctic Analogy*, Nowy Jork 1959.

¹⁶ R. Bierzanek, J. Symonides, *op. cit.*, s. 249.

¹⁷ http://disarmament.un.org/treaties/u/outer_space (dostęp: 29.08.2018 r.).

22 kwietnia 1968 r. podpisana została Umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną¹⁸. Już w Układzie o przestrzeni kosmicznej z 1967 r. kosmonauci zostali uznani za wysłanników ludzkości – Układ o ratowaniu kosmonautów rozszerza to zagadnienie stanowiąc, że każda umawiająca się Strona, która uzyska informację lub ustali, że załoga statku kosmicznego uległa wypadkowi lub znajduje się w niebezpieczeństwie, lub dokonała przymusowego lub nie zamierzonego lądowania na terytorium podlegającym jego jurysdykcji albo w jakimkolwiek innym miejscu nie podlegającym jurysdykcji żadnego państwa bądź wodowała na morzu pełnym, niezwłocznie ma zawiadomić władzę wypuszczającą lub, w razie niemożności zidentyfikowania i natychmiastowego porozumienia się z tą władzą, niezwłocznie poda to do publicznej wiadomości za pośrednictwem wszelkich odpowiednich środków łączności, jakimi rozporządza oraz Sekretarza Generalnego ONZ. Państwa – Strony zobowiązane są ponadto do natychmiastowego podjęcia wszelkich możliwych kroków dla ratowania załogi oraz udzielenia jej wszelkiej niezbędnej pomocy, nawet poprzez przeprowadzenie akcji poszukiwawczej i ratowniczej w przypadku uzyskania informacji lub ustalenia, że załoga statku kosmicznego wodowała na morzu pełnym lub wylądowała w jakimkolwiek innym miejscu nie podlegającym jurysdykcji żadnego państwa. Ponadto w świetle norm traktatu każda umawiająca się Strona, która uzyska informację lub ustali, że obiekt kosmiczny lub jego części składowe wróciły na ziemię w miejscu znajdującym się na terytorium podlegającym jej jurysdykcji lub na morzu pełnym lub w jakimkolwiek innym miejscu nie podlegającym jurysdykcji żadnego państwa ma obowiązek powiadomić o tym władzę wypuszczającą i Sekretarza Generalnego ONZ. Władza wypuszczająca na potrzeby traktatu została zdefiniowana jako państwo odpowiedzialne za wypuszczenie obiektu lub międzynarodową organizację międzyrządową, jeżeli organizacja ta jest odpowiedzialna za wypuszczenie obiektu, pod warunkiem, że oświadczy ona, iż przyjmuje prawa i obowiązki przewidziane w Umowie o ratowaniu kosmonautów, oraz że większość państw członkowskich tej organizacji jest Stronami niniejszej Umowy i Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi.

Jak wspomniano, Układ o przestrzeni kosmicznej wprowadził ogólne normy dotyczące odpowiedzialności. Zostały one rozszerzone w Konwencji o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne¹⁹ sporządzonej 29 marca 1972 r. Pojęcie szkody zostało zdefiniowane jako utrata

¹⁸ *Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space*, "United Nations Treaty Series", vol. 672, no. 9574.

¹⁹ *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects* "United Nations Treaty Series" vol. 961, no. 13810.

życia, zranienie lub inne zagrożenie zdrowia albo utrata, uszkodzenie mienia lub majątku. Umawiające się strony przyjęły w art. 2 traktatu zasadę odpowiedzialności absolutnej państwa wypuszczającego stanowiąc, iż jest ono bezwzględnie zobowiązane do zapłacenia odszkodowania za szkodę, którą wypuszczony przez nie obiekt kosmiczny wyrządził na powierzchni ziemi lub statkowi powietrznemu podczas lotu. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez jeden obiekt kosmiczny drugiemu obiektowi kosmicznemu gdziekolwiek indziej niż na powierzchni ziemi powstaje tylko w sytuacji, gdy szkoda wynikła z winy państwa lub osób, za które jest ono odpowiedzialne. Traktat dopuszcza możliwość solidarnej odpowiedzialności państw za szkody, jeżeli wspólnie wypuściły one dany obiekt kosmiczny. Państwo, które zapłaciło odszkodowanie posiada roszczenie regresywne wobec innego państwa, które jest solidarnie odpowiedzialne. W przypadku poniesienia szkody przez dane Państwo, istnieje możliwość przedstawienia państwu wypuszczającemu roszczenia o odszkodowanie za taką szkodę, jednak nie później niż w ciągu jednego roku od dnia powstania szkody lub ustalenia, które państwo ponosi odpowiedzialność lub dowiedzenia się o powstaniu szkody. Okres ten nie może jednak przekroczyć jednego roku od dnia, w którym można rozsądnie oczekiwać, że państwo to dowiedziało się o tych faktach, działając z należytą starannością. Przedstawienie takich roszczeń nie wymaga uprzednio wyczerpania wszelkich lokalnych środków. Roszczenie przedstawia się w drodze dyplomatycznej, a jeżeli ona zawiedzie to na żądanie jednej ze stron można powołać Komisję do rozpatrywania roszczeń. Komisja składa się z trzech członków: jeden wyznaczony przez państwo wysuwające roszczenie, drugi wyznaczony przez państwo wypuszczające a trzeci wybierany jest wspólnie przez obie strony. Decyzja Komisji jest ostateczna i wiążąca, jeżeli strony tak postanowiły. W przeciwnym razie orzeczenie Komisji ma charakter zalecenia. Pierwszym tak zgłoszonym roszczeniem było roszczenie Kanady wobec Związku Radzieckiego w związku z rozrzuconiem radioaktywnego paliwa przez satelitę Kosmos 954²⁰.

W celu wprowadzenia narodowej rejestracji przez państwa wypuszczające obiektów kosmicznych wypuszczanych w przestrzeń kosmiczną oraz stworzenia dodatkowych środków i trybu postępowania w celu ułatwienia identyfikacji obiektów kosmicznych, 12 listopada 1974 r. zawarta została Konwencja o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną²¹. W myśl norm traktatu, w razie, gdy obiekt kosmiczny został wypuszczony na orbitę okołoziemską lub poza nią, państwo wypuszczające ma obowiązek zarejestrowania obiekt kosmiczny przez

²⁰ *Settlement of Claim between Canada and the Union of Soviet Socialist Republics for Damage Caused by "Cosmos 954"*, http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_3/3-2-2-1_e.html (dostęp: 29.08.2018 r.).

²¹ *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space*, "United Nations, Treaty Series", vol. 1023, no. 15020.

wpis do odpowiedniego rejestru, który będzie prowadzić. Każde państwo wypuszczające powinno poinformować Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o ustanowieniu takiego rejestru. Rejestr prowadzony jest przez Sekretarza Generalnego ONZ, a dokładniej przez Biuro ONZ do spraw Przestrzeni Kosmicznej (UNOOSA) oraz zawiera informacje dotyczące nazwy państwa wypuszczającego, odpowiedniego znaku rozpoznawczego lub jego numeru rejestracyjnego, daty i terytorium wypuszczenia, głównych parametrów orbity, w tym okres obiegu, kąt nachylenia, apogeum²² oraz perigeum²³. Ponadto powinno zostać podane ogólne przeznaczenie obiektu kosmicznego.

Ostatnim traktatem stanowiącym trzon międzynarodowego prawa kosmicznego jest Traktat w sprawie działalności państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich podpisany 18 grudnia 1979 r. Odgrywa on jednak marginalną rolę ze względu na fakt, iż obecnie jedynie 18 państw jest stronami tej umowy, jednakże normy w nim zawarte są niewątpliwie normami najbardziej szczegółowymi z zakresu międzynarodowego prawa kosmicznego. Główną zasadą traktatu (będącą *de facto* powtórzeniem zasady z Układu o przestrzeni kosmicznej) jest zasada wykorzystywania Księżyca przez Państwa Strony Układu wyłącznie w sposób pokojowy. Przejawia się ona w zakazie jakiegokolwiek użycia siły, zakazie dokonania wrogiego ataku na Księżyc, zakazie wykorzystywania Księżyca do dokonania ataku na Ziemię, statku kosmicznego, personelu statku kosmicznego oraz obiektów kosmicznych będących dziełem człowieka. Zabroniono umieszczania na Księżycu broni jądrowej oraz innych broni masowego rażenia. W świetle traktatu zakazane zostało również zakładanie baz wojskowych, instalacji, fortyfikacji, dokonywania prób z jakimikolwiek typami broni oraz przeprowadzania manewrów wojskowych. Powtórzona została również zasada wykorzystywania w celach pokojowych oraz działania dla dobra i w interesie wszystkich państw poprzez stwierdzenie w art. 4, że badanie i wykorzystywanie Księżyca ma być domeną całej ludzkości i być prowadzone dla dobra i w interesie wszystkich państw, bez względu na stopień ich rozwoju gospodarczego oraz naukowego. W procesie tym powinny być uwzględniane interesy zarówno obecnej, jak i przyszłej generacji oraz konieczność popierania podnoszenia poziomu życia oraz warunków postępu i rozwoju gospodarczego i społecznego, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych. Prowadząc działalność dotyczącą badania i wykorzystania przestrzeni kosmicznej, państwa powinny współdziałać i udzielać sobie wzajemnej pomocy, w tym także za pośrednictwem międzynarodowych organizacji międzyrządowych. Państwa mają prawo zbierania i zabierania z Księżyca próbek minerałów i innych substancji, a także wykorzystywania podczas badań naukowych w rozsądnych ilościach, dla potrzeb misji, minerałów i innych substancji Księżyca. Państwa powinny ponadto udostępniać część zebranych próbek innym zainteresowanym państwom i międzynarodowej społeczności

²² Punkt na orbicie obiektu okrążającego Ziemię, w którym jest najbardziej odległy od Ziemi.

²³ Punkt na orbicie obiektu okrążającego Ziemię, w którym jest ono najbliższe Ziemi.

naukowej do badań naukowych. Zgodnie z art. 7 traktatu badanie i wykorzystywanie Księżyca musi się odbywać bez naruszenia równowagi jego środowiska. Również Ziemia ma być chroniona przed szkodliwym wpływem pozaziemskiej materii. W celu przeprowadzania badań i wykorzystywania Księżyca Państwa Strony mogą prowadzić działalność wszędzie na jego powierzchni oraz pod powierzchnią, a w szczególności mogą przeprowadzać lądowanie obiektów kosmicznych na Księżycu i wysyłać je z Księżyca oraz umieszczać i swobodnie przemieszczać swój personel, pojazdy, sprzęt, urządzenia, stacje, instalacje kosmiczne. Działania te nie mogą jednakże przeszkadzać działalności innych państw obecnych na Księżycu. Zgodnie z art. 10, każda osoba przebywająca na Księżycu ma status kosmonauty. Znamiennym jest art. 11 Traktatu, zgodnie z którym Księżyc i jego zasoby naturalne stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości – nie może on podlegać zawłaszczeniu, a jego powierzchnia ani zasoby nie mogą stać się własnością państw, międzynarodowych organizacji międzyrządowych lub pozarządowych, organizacji krajowych, jednostek pozarządowych oraz osób fizycznych, zaś umieszczenie na powierzchni Księżyca lub pod jego powierzchnią personelu, pojazdów, sprzętu i innych urządzeń nie skutkuje powstaniem prawa własności w odniesieniu do powierzchni lub podziemia Księżyca ani do jakiegokolwiek jego części. Układ Księżycowy nakłada na państwa zobowiązanie do ustanowienia międzynarodowego reżimu normującego eksploatację zasobów naturalnych na Księżycu, które jak wspomniano wyżej stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości. Celami tego reżimu mają być uporządkowanie i zapewnienie wydajności naturalnych zasobów Księżyca, racjonalne zarządzanie tymi zasobami, rozwijanie możliwości wykorzystywania tych zasobów oraz sprawiedliwe rozdzielanie pomiędzy wszystkie Państwa Strony Układu korzyści, jakie przynosić będą te zasoby, ze szczególnym uwzględnieniem interesów i potrzeb państw rozwijających się, jak również wysiłków państw, które bezpośrednio lub pośrednio przyczyniły się do eksploracji Księżyca. W traktacie zostały również powielone rozwiązania Układu o przestrzeni kosmicznej dotyczące m.in. władztwa nad obiektami oraz odpowiedzialności za działalność. Warto wspomnieć, że zgodnie z art. 1 umowy, postanowienia dotyczące Księżyca stosuje się także do orbit Księżyca, wszelkiej trajektorii w kierunku albo wokół Księżyca oraz innych ciał niebieskich wewnątrz systemu słonecznego, z wyłączeniem Ziemi.

Jak wspomniano, prawnomiędzynarodowe regulacje dotyczące ochrony i wykorzystywania przestrzeni kosmicznej nie są wyłącznie traktatami. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło wiele rezolucji związanych z międzynarodowym prawem kosmicznym, a dotyczące dziedzin wąskich, często mających charakter techniczny. Jako przykład przytoczyć można rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 10 grudnia 1982 r. dotyczącą zasad korzystania przez państwa ze sztucznych satelitów Ziemi w celu bezpośredniego nadawania telewizji satelitarnej²⁴. Celem wprowa-

²⁴ *Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting*, A/RES/37/92.

dzenia tych zasad jest poszanowanie suwerenności państwowej, a w szczególności zasady nieinterwencji. Każde państwa ma mieć równe prawa do przeprowadzania działań związanych z nadawaniem telewizji satelitarnej oraz do upoważniania innych do takiego działania. Dostęp do technologii z tej dziedziny powinien być ponadto jednakowy dla wszystkich państw. Kolejną istotną ze względów technologii eksploatacji kosmosu rezolucją jest rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 14 grudnia 1992 r. dotycząca zasad związanych z użyciem energii jądrowej w przestrzeni kosmicznej²⁵. Celem wprowadzenia tych zasad jest ograniczenie do minimum ilości odpadów radioaktywnych w przestrzeni kosmicznej. Zgodnie z pierwszą zasadą, działania związane z energią jądrową powinny być wykonywane zgodnie z prawem międzynarodowym, a w szczególności z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz z Układem o przestrzeni kosmicznej. Rezolucja ogranicza możliwość korzystania z energii jądrowej do prowadzenia misji kosmicznych tylko do przypadków, gdzie inne źródła energii nie mogą być wykorzystane w sposób efektywny. Ograniczona została również możliwość korzystania z reaktorów jądrowych, które mogą funkcjonować tylko 1) na misjach międzyplanetarnych, 2) na tak wysokich orbitach, które zezwalają na wystarczający rozpad produktów rozszczepienia do produktów zbliżonych aktywnością do grupy aktywności 3) niskiej orbicie okołoziemskiej, jeżeli po zakończeniu operacyjnej części misji obiekty wyposażone w reaktor jądrowy powrócą na wystarczająco wysoką orbitę. Reaktory jądrowe mogą używać jako paliwa jedynie wzbogaconego uranu 235. Pomniejszymi rezolucjami przyjętymi jako deklaracje zasad, o mniejszym znaczeniu praktycznym są zasady dotyczące teledetekcji Ziemi z przestrzeni kosmicznej²⁶ czy deklaracje dotyczącą międzynarodowej współpracy w zakresie korzystania z przestrzeni kosmicznej dla dobra i w interesie wszystkich państw a w szczególności państw rozwijających się²⁷.

Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją nr 61/75 z 6 grudnia 2006 r.²⁸ zaprosiło wszystkie państwa do przedstawienia Sekretarzowi Generalnemu propozycji w zakresie przejrzystości oraz środków budowy zaufania w interesie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz promowania międzynarodowej współpracy i zapobiegania wyścigowi zbrojeń w przestrzeni kosmicznej. W odpowiedzi na to wezwanie²⁹ Unia Europejska przygotowała w 2008 r. projekt³⁰ skodyfikowanych

²⁵ *Principles Relevant to the Use of Nuclear Power Sources in Outer Space*, A/RES/47/68.

²⁶ *Principles relating to remote sensing of the Earth from space*, A/RES/41/65.

²⁷ *Declaration on International Cooperation in the Exploration and Use of Outer Space for the Benefit and in the Interest of All States, Taking into Particular Account the Needs of Developing Countries*, A/RES/51/122.

²⁸ *Transparency and confidence-building measures in outer space activities*, A/RES/61/75.

²⁹ Por. J. Bryła, *Wkład Unii Europejskiej w rozwój międzynarodowego reżimu kosmicznego*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, s. 123.

³⁰ *Draft International Code of Conduct for Outer Space Activities* https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/space_code_conduct_draft_vers_31-march-2014_en.pdf (dostęp 01.09.2018 r.).

norm mających na celu wzmocnienie bezpieczeństwa, ochrony i przewidywalności działań w przestrzeni kosmicznej – projekt Międzynarodowego Kodeksu Postępowania Dotyczącego Działań w Przestrzeni Kosmicznej. Kodeks w znacznej mierze powtarzał rozwiązania zawarte w traktatach dotyczących przestrzeni kosmicznej. Potwierdzał gwarancję swobodnego dostępu do przestrzeni kosmicznej, do jej badania i wykorzystania oraz posługiwania się obiektami kosmicznymi bez zakłóceń w celach pokojowych, przy pełnym poszanowaniu bezpieczeństwa, ochrony i integralności obiektów kosmicznych znajdujących się na orbicie, podkreślał odpowiedzialność państw za podejmowanie wszystkich odpowiednich środków i za współpracę w dobrej wierze w celu zapobiegania powstawaniu szkodliwych zakłóceń przy prowadzeniu działań w przestrzeni kosmicznej oraz odpowiedzialność państw przy prowadzeniu działań naukowych, komercyjnych i wojskowych za promowanie pokojowego badania i wykorzystania przestrzeni kosmicznej oraz za podejmowanie wszystkich odpowiednich środków niezbędnych do tego, aby nie dopuścić do przekształcenia przestrzeni kosmicznej w obszar konfliktu. Mechanizmy współpracy bazowały na znanych już międzynarodowemu prawu kosmicznemu systemie powiadomień o działaniach w przestrzeni kosmicznej oraz rejestracji obiektów kosmicznych. Szereg uchybień proceduralnych, takich jak brak mandatu Unii Europejskiej dla przeprowadzenia negocjacji, wskutek czego nie mogły być one uznane za wydarzenie ONZ³¹ oraz brak poparcia Federacji Rosyjskiej oraz Chińskiej Republiki Ludowej³² spowodował fiasko negocjacji w sprawie wprowadzenia kodeksu w życie.

Podsumowując, tematyka międzynarodowego prawa kosmicznego, a w szczególności normy dotyczące wykorzystywania oraz ochrony przestrzeni kosmicznej kształtowały się przez wiele dekad, a rozwój tej dziedziny prawa międzynarodowego publicznego jest w znacznej mierze zasługą Komitetu ds. Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej ONZ. Tempo rozwoju technologii, która umożliwia w coraz to szerszym stopniu korzystanie z przestrzeni kosmicznej sprawia, że społeczność międzynarodowa nie może pozwolić sobie na marginalizowanie problemów prawnych związanych z działalnością człowieka w przestrzeni kosmicznej. Powstawanie inicjatyw takich jak wspomniany Międzynarodowy Kodeks Postępowania Dotyczącego Działań w Przestrzeni Kosmicznej pokazuje, że temat międzynarodowego prawa kosmicznego jest w dalszym ciągu dla państw istotny. Fiasko tego projektu wskazuje jednak, że w celu dalszego rozwijania międzynarodowego prawa kosmicznego wymagane większe zaangażowanie ze strony

³¹ *IAASS Statement On International Code of Conduct for Outer Space Operations* <http://www.spacesafetymagazine.com/news/iaass-statement-on-the-international-code-of-conduct-for-outer-space-operations/> (dostęp: 01.09.2018 r.).

³² *The International Code of Conduct: Comments on changes in the latest draft and post-mortem thoughts* <http://www.thespacereview.com/article/2851/1> (dostęp: 01.09.2018 r.).

zainteresowanych państw. „Wzór Antarktyczny”, który z powodzeniem sprawdza się od blisko 60 lat w pewnym punkcie rozwoju technologicznego może okazać się niewystarczający do wypełnienia podstawowego celu stojącego przed Organizacją Narodów Zjednoczonych – zapewnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W przypadku wystąpienia istotnego konfliktu pomiędzy państwami na tle działalności w przestrzeni kosmicznej normy prawne nie powinny być traktowane jako archaizm z okresu zimnej wojny, ale jako wyznacznik postępowania w sytuacjach kryzysowych.

BIBLIOGRAFIA

- Abramovitch Y., *The Maxim Cujus Est Solum Ejus Usque Ad Coelum as Applied in Aviation*, “McGill Law Journal” vol. 8, no. 4, Montreal 1962;
- Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, “United Nations Treaty Series”, vol. 672, no. 9574;
- Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005;
- Bryła J., *Wkład Unii Europejskiej w rozwój międzynarodowego reżimu kosmicznego*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 2015, nr 9, ;
- Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects “United Nations Treaty Series”, vol. 961, no. 13810;
- Convention on Registration of Objects Launched into Outer “United Nations Treaty Series”, vol. 1023, no. 15020;
- Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, A/RES/18/1962;
- Declaration on International Cooperation in the Exploration and Use of Outer Space for the Benefit and in the Interest of All States, Taking into Particular Account the Needs of Developing Countries, A/RES/51/122;
- Draft International Code of Conduct for Outer Space Activities https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/space_code_conduct_draft_vers_31-march-2014_en.pdf;
- Establishment of and International Law Commission A/RES/174(II);
- Farah T., *Performance Analysis of Low Earth Orbit (LEO) Satellite Link in the presence of Elevation Angle, Fading, And Shadowing*, Bangladesz 2009;
- IAASS Statement On International Code of Conduct for Outer Space Operations <http://www.space-safetymagazine.com/news/iaass-statement-on-the-international-code-of-conduct-for-outer-space-operations>
- International Co-operation in the Peaceful Uses of Outer Space*, RES 1472 (XIV).
- Jessup P. C., Taubenfeld H. J., *Controls ofr Outer Space and the Antarctic Analogy*, Nowy Jork 1959;
- Kopal V., *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*, “Yearbook of Air and Space Law”, 1966, Montreal 1996;
- Kułaga Ł., *Kodyfikacja i postępowy rozwój międzynarodowego prawa kosmicznego przez soft law*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017 Vol.79 no.4,
- Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting, A/RES/37/92;
- Principles relating to remote sensing of the Earth from space, A/RES/41/65;

- Principles Relevant to the Use of Nuclear Power Sources in Outer Space, A/RES/47/68;
Reports of International Arbitral Awards 1928 Volume II, *Island of Palmas case*;
Settlement of Claim between Canada and the Union of Soviet Socialist Republics for Damage Caused by "Cosmos 954", http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_3/3-2-2-1_e.html;
Shaw M., *International Law*, Nowy Jork 2008;
The Antarctic Treaty, "United Nations Treaty Series", vol 402, no. 5778; The International Code of Conduct: Comments on changes in the latest draft and post-mortem thoughts <http://www.thespacereview.com/article/2851/1>;
Theunissen W. H., *Reconfigurable contour beam-reflector antenna synthesis using a mechanical finite-element description of the adjustable surface*, Uniwersytet w Pretorii 1999;
Transparency and confidence-building measures in outer space activities, A/RES/61/75;
Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies "United Nations Treaty Series", vol. 610, no. 8843;

SUMMARY

Progressive development of technology forced international community to establish legal status of outer space. In order to prevent it from becoming an arena of conflict, mostly because of the work done by The Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (COPUOS), a number of treaties regulating international space law were created. The main goal of the provisions in the treaties was to creation of legal framework for peaceful usage of outer space to benefit mankind. This issue is also a topic appearing in the soft law of public international law.

Keywords: COPUOS, international law, outer space, space law